

Šelach madach va-ana elbešej.

Svlékni svůj kabát, abych ho oblékl (Ber. 28a).

שָׁלַח מִדָּרְךָ וְנִאֲמַתְּ אֵלַי בְּשֵׂיטָה.

Významy participia aktivního

1) Skutečný přítomný čas (present), který vyjadřuje prostou přítomnost nebo trvání děje v přítomnosti, např.:

Ve-Rachamana hej/cha jatev?

A kde sídlí Bůh?

וְרַחֲמָנָא הֵיכָא יָתֵב ?

2) Bezprostřední nebo jistá budoucnost, např.:

Azel ve-la atej tarek lej chivja u- majet.

Půjde a nevrátí se a uštkne ho had a on zemře.

אֵזֵל וְלֹא יָוֵת שָׂרִיק לֵיהּ דְּוִינָא וּמֵיִת.

Hašta ato (atu) jomej...

Brzy přijdou dny...

הַשָּׂמָיִם אֵתָּו יוֹמֵי ...

Tarvajchu rabanan havetu.

Oba budete (stanete se) učenci.

תִּרְוִיכוּ רַבְּנָן דְּוִיתָּו.

Maško (mašku) leh chamra ve-chajej.

Napájejí ho vínem a on bude žít (obživne).

מִשְׁקוֹ [מִשְׁקוֹן] לֵיהּ חֲמַרָּא וְחַיִּי.

Také po spojkách עַד - ad de-, בָּתַר דְּ-, batar de-, כִּי-, ki, כַּד, kad má participium aktivní významu futura, např.:

Kad mapekna lecho (lechu) avedna lecho

(lechu) milta.

Když vás nechám odejít, činím pro vás zázrak.

כַּד מַפְּקֵנָא לְכוּ עֲבִידְנָא לְכוּ מְלָתָּא.

3) Opakované jednání (ze zvyku) v přítomnosti nebo v minulosti, např.:

Le-man mevarchinan?

Komu žehnáme (obvykle, jsme zvyklí)?

לְמָן מְבָרְכִין ?

Man de-javeh lej agra mefašar leh

li-me'aljuta.

Tomu, kdo mu dal agru, vykládal (jeho sen) příznivě (Ber. 56a).

4) Ve vedlejších větách vyjadřuje stav v minulosti, zejména po spojkách עַד - ad- a בְּהַדְּרֵי דְ- bahadej de-, např.:

Chazjeh le-Levi de-jatev abaraj.

Viděl Léviho sedět venku (jak seděl venku).

חָזַיְיָהּ לְלוֹי דִּיהֵיב אֲבָרַיָּא.

Adjatvi azal ve-ata.

Zatím co tam seděli, odešel a vrátil se.

אֲדִיתְבֵּי אֲזַל וְאַתָּא.

Bahadej de-mechavri leho nefal be-ho rejcha.

Zatím co je (ryby) čistil, začaly páchnout (Tamid 32b).

בְּהַדְּרֵי דְמַחְוֵרֵי לְהוּ נְפַל בְּהוּ רֵיחָא.

5) Ve větách, které vyjadřují možnost nebo účel (hypotetických a finálních větách) může být imperfektum nahrazeno participiem aktivním, např.:

Man jahev lan...?

Kdo by nám dal...?, Kdo by nám mohl dát...?

מָאן יָדֵיב לָן...?

Dilma mitba'ej/na...

Aby na mě nic nežádali...

דִּילְמָא מְתַבְּעֵינָּא...

6) Participiem lze vyjádřit též modální zabarvením, pro které se obvykle užívá imperfektum, např.:

Hu achel va-ana mašena?

On jí a já se mám mýt?

הוּא אָכֵיל וְאַנָּא מְשֵׁינָּא?

7) Zejména oblíbené je v aramejštině b.T. užití participia ve významu imperativu, např.:

Atun mahalitu va-havo kavatan.

Vy se ale obřezte (dejte se obřezat) a budete jako my (Sanh. 39a).

אַתּוּן מְחַלְיָתוּ וְהוּוּ בְּוִיתָּו.

8) Participium aktivní se používá ve vyprávění jako tzv. presens historický k oživení toku vyprávění (předchází perfektum a za ním participia ve významu presentu historického), např.:

Li-mchar itevar mezona [bejovana] de-malka ve-ato ve-tafsin le-Rava.

Následujícího dne byla vypáčena královská celnice — tu přicházejí a zatýkají Ravu.

לְמַחַר אֵיתְבַר מְזוּנָא [בְּיִוָּנָא] דְּמַלְכָּא וְנָתַפְסִין לְרַבָּא.

9) Ve spojení s pomocným slovesem הוה/היה *hava/havej* slouží participium k přesnějšímu vyjádření trvání či opakování děje v minulosti. Toto pomocné sloveso se, na rozdíl od hebrejštiny, nemusí vždy shodovat s participiem, k němuž se pojí. Shoda však nastává téměř vždy v případech, kdy je toto participium v plurálu.

Příklady neshodného spojení:

Hava kaamej/na. הוה קאָמנא.
 Říkal jsem (říkával jsem).

Hava jatva. הוה יתבא.
 Seděla (sedávala).

Příklady shodného spojení:

Havej/lti dajar. הויהי דײַר.
 Sídliil jsem.

Ki havat atja lej iteta hava malbeš lah. כי הוות אתיא ליה איתתא הוה מלביש לה.
 Pokaždé, když k němu přišla nějaká žena, oblékl ji.

Havo jatvi. הוּו יתבי.
 Seděli (sedávali).

Havo ka-azli. הוּו קאָזלי.
 Šli.

Amejmar u-Mar Zutra ve-rav. אמײַמאר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשׁי הוּו יתבי בהרי הרדי.
 Aši havo jatvi bahadej hadadej.
 Amejmar a Mar Zutra a rav Aši spolu seděli (Ta'a. 21a).

10) Podobně jako v hebrejštině, se i v aramejštině b.T. vytváří podmínovací (kondicionál), kterým je vyjádřeno přání, podmínka nebo děj, který by nastal splněním nějaké podmínky (české *by*) spojením slovesa הוה s participiem činného slovesa, např.:

I ejtiv mar ve-gares la mar hava malech? אי איתבי מר וגרים לא מר הוה מלך.
 Kdyby se byl pán oddal studiu, nebyl by se (býval) stal představeným akademie?

11) Participium je ve větě často zesíleno částicí קא, קאָ, která ve formě s alefem stojí samostatně a ve formě bez alefu je připojována jako prefix k pří-

slušnému participiu. (Tato částice je původem participium od slovesa קומ *kum*, které zní קָ > קָאָ > קָאָי). Např.:

Ka amar. קאָ אמר.
 Říká.

Ka-amar. קאָאמר.
 Říká.

Idmej lehon ke-inša ve-ka karej abava. אידמײַ לײַהוּן כּאִינְשָׁא וְקָא קרײַ אַבבָּא.
 Zjevil se jim v podobě člověka a volal u dveří.

Významy participia pasivního

1) Pasivní participium může vyjadřovat perfektum (minulý čas), podobně jako v některých případech přebírá funkci imperfekta participium aktivní (viz), např.:

Šechiv chad minajhu. שְׁכִיב חַד מִיַּיהוּ.
 Jeden z nich zemřel.

Šechiva lej beratej. שְׁכִיבָא לִיה בְּרַתֶּיהָ.
 Zemřela mu dcera.

2) Participiem pasivním jsou vyjadřovány jednočlenné věty s neosobním pasivem a neosobní věty dvoučlenné. Překládáme ho přítomným nebo minulým časem. Např.:

Ketiv. כְּתִיב.
 Je psáno.

Mida jedia'. מִידַע יְדִיעַ.
 Je dobře známo.

Šekilan tufrej. שְׁקִילן טוּפְרִיָּה.
 Zbavili ho drápů.

3) Ve spojení se slovesem הוה *hava* může pasivní participium ve vedlejší větě souvětí podřadného vyjadřovat minulý děj, který probíhá nebo proběhl v jiné časové rovině než minulý děj věty hlavní. (Pozn.: V některých evropských jazycích je tento vztah vyjádřen plusquamperfektem. Srov. významy perfekta, 1c.) Např.:

Chaza tuv de-hava ketiv.
Viděl opět, co bylo napsáno.

חָזָא תּוּב דְּדוּקָה כְּתוּבָא.

La havu jad'i hejcha hava šechiv.
Nevěděli, kde zemřel.

לֹא הָווּ יַדְעֵי הֵיכָא הָהוּא שְׂכִיב.

4) V aramejštině b.T. se často objevuje konstrukce participia pasivního s ל-¹, které označuje činitele děje. Tato konstrukce má význam aktivního minulého času (perfekta), někdy i přítomného času, např.:

La šemi'a li.
Neslyšel jsem.

לֹא שְׁמִיעָא לִי.

Le-didi chazej li.
Viděl jsem.

לְדִידִי חָזִי לִי.

Le-didi chazej li uzila.
Viděl jsem gazelu.

לְדִידִי חָזִי לִי אַחֲזִילָא.

Man di-šemia' lej milta.
Ten, kdo něco slyšel. (Kdo něco slyšel.)

מָאן דְּשָׁמִיעַ לִיה מִלְתָּא.

Achil lechu.
Vy jíte.

אַכִּיל לְכוּ.

Významy infinitivu

V aramejštině b.T., podobně jako v hebrejštině, (ale na rozdíl od biblické aramejštiny), jsou doloženy infinitiv konstruktní a infinitiv absolutní (viz Morfologie sloves, str. 118–119).

A) Infinitiv konstruktní

1) Je doložen ve spojení s předložkou ל- i bez ní. S uvedenou předložkou se vyskytuje zejména tehdy, má-li finální význam (tzn. když vyjadřuje cíl, úmysl nebo účel).

Příklady infinitivu konstruktního s ל-:

Chamar le-mirkav.
Osel k ježdění.

חָמַר לְמִרְכָּבָא.

Kerivu jomach le-meljmat.
Tvé dny se blížily ke smrti /abys zemřel/ (Joma 13b, BB 58b).

קָרִיבוּ יוֹמְךָ לְמִימָתָא.

Rehotu... le-me'bad re'uta de-marajcho/ul.
Spěchejte činit (abyste činili) vůli.

רְהוֹטוּ... לְמִיעְבַד רְעוּתָא דְּמַרְיִיכוּ.

Příklady infinitivu konstruktního bez ל-:

La macinan mihvej kavatajchu.
Nemůže být jako vy.

לֹא מַצִּינָן מִיהוּי כְּוֹתִיכוּ.

La ba'ej mar meljnam?
Nepřeje si pán spát?

לֹא בְּעֵי מַר מִינָם ?

La-ševaktej galoje reljšej.
Nenechala ho odkrýt jeho hlavu (Šab. 156b).
(Existuje však i varianta רִישֵׁיהָ).

לֹא שִׁבְקַתְיָהּ גְּלוּיֵי רִישֵׁיהָ.

2) Infinitiv konstruktní může zastupovat větu předmětnou (předmět) a přívlastkovou, zejména po modálních slovesech.

Příklady vět předmětných:

Be'a le-me'evad kerava bahadajhu/o/.
Chtěl (přál si) s nimi vést válku (Tam. 32a).

בְּשָׂא לְמִיעְבַד קְרָבָא בְּהַדִּיְהוּ.

Ve-la šabka lej le-mipak le-vej midreša.
Nenechala ho jít do učebny.

וְלֹא שִׁבְקָא לִיה לְמִפַּק לְבֵי מְדַרְשָׂא.

Příklady vět přívlastkových:

Le-var me-ha de-la macena le-me'evad.
S výjimkou toho, co nemohu konat (Tamid 20b).

לְבַר מִיְהָא דְּלֹא מַצִּינָא לְמִיעְבַד.

Ha-hi medinta de-la macu le-michbešah.
Ona provincie, kterou nemohli dobýt (Ta'anit 21a).

הָהִיא מְדִינְתָא דְּלֹא מְצִוּ לְמִיכְבְּשָׁהּ.

3) Ve výše uvedených významech může být infinitiv s předložkou ל- nahrazen určitým slovesem s ׀, např.:

Ba'eljna de-ezil...
Chci jít... Přeji si jít... (Doslova: Chci, abych šel...)

בְּעֵינָא דְּאֲזִיל...׀

I ragil at de-daret be-matach... ... אִי רָגִיל אֶת דְּרָרִית בְּמַתָּיִד...
Jestliže jsi zvyklý ve svém městě nosit ... (Megila 28a).

4) S výrazy אִיכָא *ika*, הָוָה *hava* a אִיבָא *iba'ejl* má infinitiv modální význam (mít, muset, moci, smět apod.), např.:

Maj ika le-mejl/mar? מַאי אִיכָא לְמִימַר?
Co lze (co se může, co se má) říci?

Hava lach le-mejl/hav. הָוָה לָךְ לְמִיחַב.
Musel bys dát.

Iba'ej lej (le-)ajonej u-mejl/zal. אִיבְעֵי לֵיהּ [לְ]עֵינֵי וּמִזָּל.
Měl by být opatrný a jít.

B) Infinitiv absolutní

Používání infinitivu absolutního, který slouží, podobně jako v biblické hebrejštině, ke zdůraznění, je v aramejštině b.T. mimořádně časté. Infinitiv absolutní stojí před slovesem v určitém tvaru, k němuž se váže, např.:

Michašav chaševna. מִיחַשָׁב חֲשִׁיבָנָא.
Budu vážen. (Zajisté budu vážen.)

Melj/mar šapir ka amrat. מִימַר שְׁפִיר קָא אָמְרַת.
Mluvíš pěkně. (Máš pravdu.)

Mincha nami (namejl) machet. מִימְחָא נְמִי מְחִית.
Ty také biješ.

Melat ka lajtat lehu (leho). מִלְשָׁ קָא לְיִישַׁת לְהוּ.
Zajisté je proklínáš.

Mida jedia'. מִידַע יְדִיעַ.
Je dobře známo.

Ajel ajole(j). עֵייל עֵיילִי.
Zajisté vstoupil (Zeb. 36a).

Spojení אִיבְעֵי קְרִימִי אִיבְעֵי (BM 83ab) je zajímavé tím, že se sestává z infinitivu (významem absolutního) af'elu a 3. os. sg. m. perfekta pa'elu. Vymyká se tak

pravidlu platnému i v aramejštině b.T., že ke zdůraznění slovesa v určitém tvaru musí být použit infinitiv stejné konjugace. Proto zde může jít o chybu a místo tvaru אִיבְעֵי by asi měl být tvar perf. 3. os. sg. m. af'elu אִיבְעֵי.

Margolis (Gramatika, § 62g, str. 86) uvádí, že někdy může infinitiv absolutní stát i za slovesem v určitém tvaru, k němuž se váže. Pro své tvrzení uvádí následující příklad:

אמר רב חייא בריה רב הונא חוּינָא לְהוּ לְאִבֵּי וּרְבָא דְמַצְלוּ אֲצִלוּיִי.
Amar rav Chija breh rav Huna: chazina lehu le-Abaje ve-Rava de-maclu aclojejl.
Řekl rav Chija syn rabiho Huny: viděl jsem Abaje a Ravu, že se uklonili (a nekonali proskynězi). (Berachot 32b; též viz Bejca 14a, Megila 23a nahoře.)